

DET VAR HER DET SKJEDDE

OSLO UNDER ANDRE VERDENSKRIG - SETT I DAG

OTTAR SAMUELSEN *Med bidrag fra Guri Hjeltnes, Berit Nøkleby, Thorvald Steen og Jan Erik Vold*

KRISTINELUNDVEIEN 22

Sjelden har en bygning i Oslo levd så opp til kallenavnet sitt som Kristinelundveien 22 på Frogner. Allerede i 1915 da skipsreder Bryde bygde det store grå huset, fikk det tilnavnet «Forbrydelsen». Referansen til byggherren var åpenbar. Samtidig som folk flest opplevde at jobbetiden var tung og alt var dyrt, så de hvordan blant andre skipredere tjente gode penger på den første verdenskrigen i Europa.

Likevel var det først under andre verdenskrig at betegnelsen «Forbrydelsen» ble dekkende for virksomheten på dette stedet.

Med sin mektige form, sine granittsøylor foran inngangspartiet, huggesteinsarbeider og kobberbaldakiner gir bygningen inntrykk av å være hentet rett fra den monumentale byggeskikken i Tyskland under naziregimet på 30- og 40-tallet. Derfor var det kanskje ikke så rart at tyskerne kastet sine øyne på bygget i forbindelse med okkupasjonen av Norge.

Men det var innenfor veggene i Kristinelundveien 22 at «forbrydelsene» fant sted.

Den 25. april 1940 opprettet Himmlers jurister SS- und Polizeigericht IX. Dette skulle være en domstol, og til å begynne med skulle den kun dømme i interne SS- og politisaker. Men i september 1941, i forbindelse med melkestreiken* blant arbeiderne på Akers mekaniske verksted, var Terboven klar på at han trengte en domstol og ønsket å benytte SS- und Polizeigericht IX. Han søkte Himmler om lov, og snart fikk han svar:

*Kjære partikamerat Terboven!
Jeg er helt innforstått med Deres forslag og stiller gjerne
SS- og politiretten til disposisjon.
Heil Hitler
Deres H. Himmler*

* Melkestreiken kom i gang fordi leveringen av melk til arbeidsplasser i Oslo stoppet mandag 9. september 1941. I en situasjon hvor det var mangel på det meste, og hvor kjøttleveringene ble rasjonert i juli, var denne melkeleveransen en av grunnene til at arbeiderne kunne opprettholde sitt arbeidsnivå. Da den ble tatt fra dem, skapte det voldsom irritasjon og spontane aksjoner der arbeiderne gikk hjem.

Terboven fikk Himmlers tillatelse til å bruke domstolen mot norske statsborgere ved brudd mot Reichskommissars forordninger. De første dette gikk utover, var LO-advokat Viggo Hansteen og klubbformannen Rolf Wickstrøm. De ble ofre for Terbovens ønske om å statuere et eksempel. På tross av at de ikke hadde noe med melkestreiken å gjøre, ble de stilt for Standrett i Kristinelundveien 22 og var de første av over 150 norske borgere som ble dømt til døden av SS- og Polizeigericht Nord som nå var navnet på «domstolen». Rundt 250 personer med tilknytning til fagbevegelsen ble brakt inn til forhør og skjønte fort at tyskerne mente alvor. Og samtidig som Hansteen og Wickstrøm fikk sin dødsdom, ble fire andre personer også dømt. De fire fikk et uhyggelig opphold i mursteinsvillaen der de i mange timer måtte stå foran en bevæpnet vakt. Deretter ble én og én ført inn i rettslokalet. For en av dem fikk saken et fatalt utfall da han fikk dødsdom for «delaktighet i melkestreiken, og for å være kommunist».

Et utall nordmenn har med tunge skritt gått ut og inn jerndørene på Kristinelundveien 22. Noen med en dødsdom hengende over hodet og med kun timer igjen å leve, andre med en fengslings- og tukthusdom. Utenfor huset sto ofte engstelige pårørende og venner og ventet på resultatet av «domsavsigelsen». Det var naturlig at nazistene ikke ville dokumentere hva som skjedde i denne bygningen, men ved ett tilfelle ble pressen invitert til å formidle sine inntrykk fra «domstolen».

Arkivene etter virksomheten i Kristinelundveien 22 er et kapittel for seg. Fra SS- og Polizeigericht Nord er det totalt registrert kun 2,5 meter med protokoller, korrespondanse og saksdokumenter, men mesteparten gjelder saker mot tysk personale. En overveiende del av Gestapos arkiver er borte. Dødsdomssakene mot nordmenn er fjernet.

Mye av underlaget for det som skjedde ved SS-domstolen, er derfor ikke tilgjengelig, men historien knyttet til «Forbrydelsen» vil leve på tross av at mange av de nordmenn som kom innenfor dørene, ble henrettet og er døde.

